

בני-עקיבא

מהי "בני-עקיבא"?

"בני-עקיבא" היא תנועת נוער דתית לאומית, שנוסדה לפני כ-75 שנה על-ידי יחיאל אליאש. הוא ראה שיש נוער דתי שמחפש חברה לשעות הפנאי, ולא הייתה אז תנועת נוער דתית ולכן בפועל הרבה ילדים מבתים דתיים הלכו לתנועות נוער חילוניות: "מחנות העולים", "גורדוניה", "הנוער העובד", "השומר הצעיר". גם "הצופים", שלכאורה כללו את כולם, מסורתיים וכדומה - לא נועדו לנוער דתי. ועל-כן החליט יחיאל אליאש להקים תנועת נוער דתית, והקים את "בני-עקיבא", בל"ג בעומר תרפ"ט. זהו היום הרשמי של יסוד התנועה.

אספר לך מעשה קטן - חותנתו של הרב ישראל אריאל² נכנסה לבני-עקיבא בשנה הראשונה ליסודה. "בני-עקיבא" הייתה אז, כהיום, תנועת נוער מעורבת של בנים ובנות, ואביה לא רצה שהבת תלך לתנועה כזו והזמין אותה לרב קוק, שיפסוק לה אם מותר ללכת לתנועת נוער מעורבת. הרב קוק שאל אותו: "האם זו הבת היחידה שלך?" והוא ענה: "יש לי בת גדולה יותר". שאל הרב קוק: "מה היא עושה היום?" ענה לו האב: "היא כבר פרשה, והלכה לתנועת נוער לא דתית". אמר לו הרב קוק: "אם-כך - תשמח שזו הולכת לתנועת נוער דתית!".

אני לא רוצה להגיד שהרב נתן "הכשר" לתנועה מעורבת, אבל זה אולי

היה כורח המציאות. אילו לא הייתה קמה "בני-עקיבא" - הנוער הדתי היה הולך לתנועות נוער חילוניות. גם אחרי שהוקמה בני-עקיבא, חניכים רבים המשיכו ללכת לתנועות נוער חילוניות, מפני שבתנועות הנוער החילוניות מצאו יותר חופשיות ודברים שצדו את ליבם, ובכך שהיהדות הדתית לא הקימה עד אז תנועת נוער דתית היא הפסידה הרבה.

ברוך ה', בני-עקיבא קוממה את היהדות הדתית ועשתה גדולות ונצורות בתחום ההווי והאווירה של החיים הדתיים. אף תנועת נוער לא הקימה ישיבה - גם לא תנועות נוער חרדיות. "בני-עקיבא" הקימה עשרות ישיבות.

מה עם מדרשית נע"ם שהוקמה על-ידי "נוער מזרחי"?

"נוער מזרחי" רצה לחקות את בני-עקיבא, וחמש שנים לאחר שבני-עקיבא הקימו את הישיבה בכפר הרא"ה, "נוער מזרחי" רצו גם להקים ישיבה, כי לא רצו שהנוער שלהם ילך לישיבת בני-עקיבא, ויעזוב את "נוער מזרחי"! הם הקימו את המדרשיה גם מסיבה אחרת - מראשית הקמת המדרשיה הייתה בה תערובת של לימודים כלליים ולימודי קודש, ועל-כן גם קראו לזה "מדרשיה" ולא "ישיבה". כשהוקמה ישיבת בני-עקיבא, היא הייתה כל-כולה קודש, עד תום העשור הראשון. דוגמא לכך הייתה להם כבר, מפני שהרב עמיאל, רבה הראשי של תל-אביב באותה תקופה, הקים את ישיבת "הישוב החדש" שבה הייתה תערובת של קודש וחול, עוד לפני שהוקמה ישיבת בני-עקיבא.

”סניף מחנך”

מהו ”סניף מחנך”?

סניף מחנך הוא סניף שיוצר אווירה שלא רק ההווי והחיים החברתיים באים בו לידי ביטוי, אלא גם מצליח להחדיר בלב החניכים ערכים חינוכיים, כהתנהגות נכונה בבית כלפי הורים, הליכה בענווה ולא בגאווה ועוד. חכמינו זיכרונם לברכה אמרו לנו: ”מאד מאד הוי שפל רוח” (אבות ד, ד). לכן צריך לחנך את הבנים והבנות, שלא יראו את עצמם כ”מייודע-מה”, כי יש לכך חשיבות גם לבנייה הציבורי של האומה.

תאר לעצמך שיקום סניף בבני-עקיבא, שלא ירצה לקלוט נוער עולה מאתיופיה, או נוער ב”גוון” אחר, כמו שיצא שם רע, וזה באמת שם רע, כי זה לא אמיתי, שכאילו התיכון הדתי בתל-אביב - ’צייטלין’, לא קולט את ילדי השכונות הדרומיות. החלטה כזו עלולה ליפול גם בסניף, ואנחנו רוצים שהסניף יחנך את הילדים, מקוטנם ועד גודלם, להבין אחד את השני, לקרב אחד את השני וליצור אווירה מחנכת, שבה לא הכיף, השמחה, החיים והריקודים הם העיקר, אלא הערכים הרוחניים-חינוכיים שסופגים בסניף.

כששאלתי את הרב את השאלה הזאת בעבר, הרב ענה לי תשובה יותר ”קיצונית” - ש”סניף מחנך” זה סניף שבו בחור נכנס ברמה דתית מסוימת ויוצא ברמה דתית גבוהה יותר. שאלתי - ”אם הוא סופג ערכים אחרים, זה לא חשוב?” והרב ענה שזה חשוב, אבל סניף נחשב מחנך דווקא אם הוא מעלה את הבחור מבחינה דתית!

לא שמעת עכשיו דברים אחרים. מהם ”ערכים”? בשבילי ערכים זו רמה דתית!

הכל נמדד בדת? הכל שאלה של רמתו הדתית של הסניף? אם יש סניף המחנך להבנת ערכה של ארץ־ישראל ולערכים נוספים - אך הרמה הדתית שלו נמוכה?

במקרה כזה יש חסרון בסניף.

אנו אומרים בתפילה: "כי הם חיינו ואורך ימינו", ואת זה אנו צריכים להביא לידי ביטוי! סניף מחנך הוא סניף שהתפילה בו נעימה ויפה, לא כמו תפילה - אסור לומר לשון הרע - שאנו רואים בהרבה בתי כנסת, ביניהם גם של ההורים שלנו, שרובה שיחת רעים, ולא זמן שבו אדם מתייחד עם קונו. אחד הדברים שאני אומר לתלמידנו בישיבה הוא ששלושת רבעי שעה בבוקר שבהם האדם מתייחד עם קונו וברבע שעה שבה מתפלל מנחה וברבע שעה של ערבית - בזמן זה אתה לא מסתכל לא מימינך, ולא משמאלך אלא כל־כולך מרוכז בתפילה. כדברי דוד המלך: "וְאַנְי תְּפִלָּה" (תהלים קט, ד) - האדם הופך להיות כל־כולו תפילה. סניף המחנך לכך יוצר אווירה מחנכת, זהו סניף מחנך.

תנועה מעורבת לכתחילה?

הרב אמר ש"בני־עקיבא קוממה את היהדות הדתית" - לחיוב, אך בני־עקיבא גם מקוממת כיום אנשים רבים בחברה הדתית בעצם זה שהיא מעורבת! האם תנועה מעורבת זו מציאות אידיאלית בימינו?

ודאי שאי־אפשר לומר שזוהי תכלית השלמות. אין כל ספק שהסניפים הנפרדים של תנועת "אריאל" עושים הרבה, אבל אם תשים לב הנוער לא נמשך לשם כל־כך, אין הרבה סניפים ל"אריאל", ואנחנו לא רוצים לוותר על־אף אחד - אז אם אין לי ברירה, ובפירוש - כיוון שאני יודע כי ברגע שהתנועה לא תהיה מעורבת, ציבור הילדים שבה יהיה מועט - אז חבל לי להפסיד את אלה שלא יבואו, ואני לוקח את הסיכון של התנועה המעורבת.

ואף-על-פי שהתנועה מעורבת - הצלחנו להחדיר בלבם של חלק גדול מהבנים והבנות, הנמצאים אצלנו בתנועה, יכולת ליצור כעין "פרוכת מבדילה" ושמירה על גבולות. אינני יכול לומר לך שאני מאוד שבע רצון מהמצב, אבל אני שבע רצון שיש בתנועה כל-כך הרבה נוער שאפשר לחנך אותו, ומשתדל להתחנך לאורח חיים דתי, שורשי ואמוני.

בכל-זאת, האולפנות של הבנות, והישיבות של הבנים, הן מסגרות בהן הנוער שלנו חי בנפרד, אז גם אם הוא אחר-כך בא לסניף ונמצא יחד - היחד הזה יוצר אווירה טובה. עם זאת, ודאי שאפשר וחייבים לחפש דרכים, ככל שאפשר ליצור מחיצות מבדילות.

במידה והטענה הנגדית שרואה את בני-עקיבא כתנועה מעורבת לכתחילה הייתה סתם של איזה אדם "קטן" - אז מילא, אך יש טענה של רב ידוע ומפורסם, שאומר שהאידיאל של בני-עקיבא הוא "חברה צנועה מעורבת" - מעורבת אבל צנועה! אני אחנך לצניעות אבל לא אפריד!

לא אגיד לך ששמעתי את הרעיון הזה מרב כלשהו. יכול להיות שיש מישהו שאומר כך. כל אחד ידע יפה ש"אין אפוטרופוס לעריות" (כתובות יג:). בדרך-כלל, כשנמצאים יחד, ישנם גורמים שבין אם אתה רוצה או לא רוצה, עלולים לגרום לך להיכשל בדברים אסורים. ודאי שאנחנו משתדלים למנוע כישלונות, גם הנוער עצמו משתדל, אבל אף-על-פי-כן - לומר שאני רואה את זה כלכתחילה - ודאי שלא!

תנועת בני-עקיבא הוקמה כתנועה מעורבת, לא מתוך אידיאולוגיה אלא מתוך כורח המציאות. התנועה המבוגרת - "הפועל המזרחי", הייתה מעורבת, ועל-כן כשקמה תנועת נוער לילדים, גם היא קמה כתנועה מעורבת, אבל לומר שהלכנו בכוונה לעשות את התנועה מעורבת? אמנם רצינו שנוער רב יבוא אלינו, אבל "תנועה מעורבת" לא הייתה השקפת עולם, זו הייתה מציאות.

ד"ר אמנון שפירא הוציא חוברת על תנועת נוער "מעורבת לכתחילה". הייתי בבני-עקיבא שנים רבות לפני אמנון שפירא, הרב נר'ה היה בבני-עקיבא שנים רבות לפניו, ואנחנו יודעים יפה, שהייתה התלבטות די גדולה,

בעניין החברה המעורבת.

באחד הסמינריונים שקיימנו, עלתה השאלה: "האם מותר לבן ללוות בת מאוחר בלילה, מהסניף אליה הביתה? כי לתת לבת ללכת לבד זו סכנה". קם אחד מחברי ההנהלה הארצית של בני-עקיבא - פרופ' אברהם רובינשטיין ז"ל, שהיה מבוגרי "תחכמוני" בוורשה שקיבלו "היתר הוראה" (סמיכה לרבנות), כמו הרב פנחס קהתי, שהיה איתו יחד בהנהלה הארצית של בני-עקיבא באותה תקופה, ואמר: "אי-אפשר ללכת עם בת עם קיצור שולחן ערוך ביד!", קם הרב פנחס קהתי ואמר: "אבל אסור ללכת עם בת בלי קיצור שולחן ערוך ביד!...". באותה תקופה, בערך בתרצ"ז, בשנים הראשונות של בני-עקיבא - זו הייתה התלבטות, כי ידענו שיש בתנועה מעורבת סיכון מסוים, אבל ידענו גם מה נפסיד אם לא נלך בדרך הזו.

ובכל זאת בני-עקיבא הצמיחה ישיבה, לא מדרישת הציבור הבוגר שעמד בראש התנועה, אלא מכוח דרישת הנוער. ילדים בני חמש-עשרה, ושש-עשרה דרשו להקים ישיבה בכדי לספוג יותר תורה. פירושו של דבר - שעם כל מה שבני-עקיבא הייתה ונוסדה כתנועה מעורבת, חיפוש חינוך יותר דתי ויותר אמוני, היה מראשית דרכה.

אם בני-עקיבא כתנועה מעורבת תקבע רף שאולי יהיה גבוה מדי לסניפים מסוימים, לדוגמא: בנושא הצניעות - לקבוע שבמחנה מסתובבים בצורה מסוימת - היא עלולה לאבד חבר'ה שלא ירצו לבוא כי הרף הדתי יהיה גבוה להם. האם בני-עקיבא צריכה להוריד את הרף הדתי, הצניעותי, ההלכתי ו"להרוויח" בזה סניפים אחרים?

התשובה שלי מחולקת לשני חלקים:

לא הייתי רוצה להוריד בכוונה את הרף הדתי כדי שיבואו נערים, אבל ודאי שלא הייתי מוציא מבני-עקיבא סניף מסוים שבו הרף הדתי לא יהיה כל-כך גבוה - כי אני מקווה ומחפש לחנך, ולהגיע למצב מעולה של יותר צניעות.

בשנים הראשונות של בני-עקיבא, לפני הקמת הישיבה, בסניף ירושלים

ובני-ברק לא רקדו מעורב, אך בסניף תל-אביב, פתח-תקווה, חיפה ורחובות רקדו מעורב. והנה היום הגענו למצב - שבכל הסניפים לא רוקדים מעורב. כאשר רקדו באותם סניפים ריקודים מעורבים, לא אמרנו "צריך לסגור את הסניף", אלא טיפלנו בצורה יפה ונאותה, והגענו למה שהגענו, כך שאין לסגור סניף מפני שהרף שלו הוא לא באותו סטנדרט שהייתי רוצה, אבל לא אפתח לכתחילה סניף בשביל זה.

"והיה מחנך קדוש"

וכשהסניף הזה מגיע למחנה?

במחנה נקבע דרך כללית לפי רצוננו.

לפני היציאה למחנות השנה הייתה לנו ישיבת הנהלה ארצית שבה דנו בנושא. אמר הרב אלישיב הכהן, שכבר כמה שנים משמש כרב מחנה סירים: "אלפיים חברים בבני-עקיבא השתתפו במחנה. ישבנו בסעודה שלישית בשבת - בנים מצד אחד, בנות מצד שני, ורכבת הייתה יכולה לעבור בין הבנים ובין הבנות". הייתה שירה ואווירה נהדרת - עם הפרדה מוחלטת. לא שלא היו ביחד - אבל בכל זאת...

התארחו אצלנו בשבת אחת כיתת תלמידים מאחת הישיבות שלנו. בליל שבת נתתי להם שיחה וקם בחור אחד ושאל אותי: "אם בת יושבת על ספסל ואני נכנס לסניף - האם מותר לי לשבת על ידה או לא? או אם אני יושב על ספסל ונכנסת בת לסניף ומתיישבת עליי - האם צריך לקום וללכת?". אמרתי לו: "אתה, ששואל שאלות כאלה, עליך לקום וללכת". מי שאיננו שואל, ובשבילו ישיבה ליד בת היא דבר טבעי, ואני לא אומר שזה חייב להיות כך - לא צריך לחשוש, כמו שבבית אתה יושב על יד אחותך, כי היא אחותך, כך גם בסניף. אך אם בכל רגע בסניף אתה חושב על הבת - זה לא בריא. על-כן מי ששואל שאלות בתחום זה - פירושו של דבר שהדבר הזה מפריע לו לחשיבה, ומוטב שלא ישב ליד הבת.

צריך להיות טבעי לנו לחיות בחברה מעורבת?! טבעי לנו שיש בנות בסניף!?

ברגע שאני חי בסניף - אני צריך לחיות בצורה טבעית.

זו בעיה חמורה מאוד שלאדם זה טבעי! זה עצוב מאוד שזה כך! האם כך צריך להיות?

אני לא אומר שטבעי שצריכה להיות בת בסניף, אלא שהבת לא צריכה לעורר אצלך מחשבה מעצם העובדה שהיא בת. אחותך מעוררת אצלך מחשבות בגלל שהיא בת? זאת - אחות, וזאת - חברה.

איך זה מתיישב עם דברי הרמב"ם בפרק כא בהלכות איסורי ביאה - שאומר חד-משמעית שזה אסור! וכך גם השולחן ערוך!

לא באתי ליישב לך את הרמב"ם. אמרתי לך שלא ראינו את הדבר הזה כלכתחילה אלא ככורח וכצורך השעה, בכדי לשמור על הנוער הדתי שלא ילך למקומות זרים.

חשיבות תנועת הנוער

הרב אמר, ובצדק, שפעם הערכים אליהם התנועה מחנכת לא היו במודעות החברה, אך היום אנחנו ממש חברת בני-עקיבא, גם בחורים ממוסדות חינוך רבים אחרים 'עברו' בבני-עקיבא - ב"ה, המצב השתנה!
השאלה המתבקשת היא - האם במציאות הזו שייך שתנועת בני-עקיבא תמשיך לפעול? הרי לכל מה שאני מחנך כיום בבני-עקיבא - אפשר שיתחנכו, ואולי אף יותר, בבת-יספר ובישיבות - הרי המורים והמחנכים היו חניכים בתנועה והם מחנכים כיום בדרך הזו, יוצא שבחור כיום לא חייב ללכת לבני-עקיבא ויכול להיות שהוא יתחנך ברמה דתית גבוהה

יותר, בצורה נפרדת! האם יש אמירה לבני-עקיבא כיום?!

זו כבר שאלה אחרת - מה התועלת בתנועת נוער?
התועלת בתנועת נוער היא כפולה:

א. תנועה מחזקת את הנוער. תנועת בני-עקיבא מגבשת ומחזקת רבים מהנמצאים בישיבות ובאולפנות של בני-עקיבא.

ב. בני-עקיבא היא תנועת נוער שחרתה על דגלה את בניין האומה. הרב זצ"ל היה חוזר ואומר, כי כמו שבגוף יש איברים: ידיים, רגליים, ראש, והכל בגוף אחד, כך יש רבבות אנשים שהם גוף אחד - אומה (שמונה קבצים-א, קסא), "עם בני ישראל" (שמות א, ט) - כגוף אחד. כך כתוב בתפילין של הקב"ה (ברכות ו): "ומי כְּעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ" (דברי הימים-א יז, כא), פירושו של דבר שהקב"ה רואה אותנו כגוף אחד.

החינוך בבני-עקיבא מכוון ליצירת ציבוריות דתית-כללית - שלא כל אחד ידאג ויחשוב רק על עצמו, וה"אני" ימלא את חיו, אלא צריכה להיות לו שאיפה לקשר עם הציבור.

יש רעיון עמוק של מרן הרב חרל"פ (מי מרום-ב, עמ' קכא) המסביר את מאמר חז"ל: "אל תפרוש מן הצבור" (אבות ב, ד) - בכך שאדם צריך להיות מסודר כל-כולו לציבור. באחד מדבריו, המבוססים על ביטוי של חז"ל - "גמירי ציבור לא טעני" (ציבור אינו טועה) - הוא אומר: נפש המנותקת מן הציבור - עלולה לחטוא, אך אם היא מחוברת לציבור אז היא לא חוטאת, וכוונתו לציבור דתי, בריא וטוב.

אז כוחנו בכך שאנחנו מגובשים כציבור דתי, או שאנחנו "עם הפנים לכלל ישראל"?

הכוונה צריכה להיות כלפי כללי-ישראל. אני לא רוצה לפצל את האומה הישראלית, אבל כדי להשפיע על הכלל כולו - צריך ליצור את המסגרת הזאת.

אז למה דווקא בני-עקיבא? למה לא להקים בתוך החברה למתנ"סים את "חברת המתנ"סים הדתית", ונזכה גם ליותר תקציבים?!

החברה למתנ"סים לא בונה חברה או תנועה, אלא הם מטפלים ביחיד כיחיד, והרצון שלהם הוא לתת אפשרות לנוער לבלות זמן מסוים בתוך המתנ"ס. זו לא תנועה, ולא ציבור שרוצה להתגבש ולגבש.

בחירת מדריך

אני רוצה לשאול על בעיה שהרבה נתקלים בה - כשצריך להכניס חניכים להדרכה, וב"ה יש מגוון גדול בסניף של מועמדים להדרכה: יש חניך שרמתו הדתית מאוד גבוהה, אבל הוא ביישן, ויש חניך שמאוד מתאים להדרכה אבל חיצונית הוא נראה "לא בתלם" - יש "סיבוכים" רבים כאלה. מה צריך להיות הקריטריון והדגש, כשבוחרים מדריך או מדריכה לסניף?

צריך למצוא בחור שיש בו תוכן רב, ושיש לו מה לתת. אי־אפשר לקחת בן או בת ריקים מתוכן - ולהפוך אותם למדריכים. כדברי ר' מאיר: "יש קנקן חדש מלא ישן, וישן - שאפילו חדש אין בו" (אבות ד, כ) - איך אפשר לקחת אדם שאין בו תוכן, ולהפוך אותו למדריך?!
כלומר, המבחן הראשוני הוא התוכן שיש בבחור שאותו יכול להעביר לאחרים.

תנאי נוסף הוא שיהיה "תוכו כבדו". אי־אפשר לקחת בחור שידבר יפה על יראת שמיים, והוא בעצמו "פושד" ואולי לפעמים פחות מ"פושד". על־כן צריך לקחת כמדריך בחור ש"תוכו כבדו" - שהתוכן שבו הוא גם אורח החיים שלו. אם תיקח כמדריך אדם שהליכותו "קלילות" יותר מדי - הוא אמנם ירכז סביבו את הנוער, אבל גם אם ירצה להכניס בהם תוכן - לא יצלח.

האם להכניס להדרכה למשל מדריך שמאלני? כבר קרו מקרים, שדעת התנועה היא כזאת ודעת המדריך אחרת.

בהנהלה הארצית של בני־עקיבא ישבו, ואולי גם יושבים עד היום, אנשים

שהשקפת עולמם דומה לאנשי "מימ"ד". אחד מהם, שנדמה לי שהוא אחד הר"מים בשיבת הקיבוץ הדתי, ישב בהנהלה הארצית של בני-עקיבא וגם השתייך והצביע למימ"ד, ועל-כן התנגד שבני-עקיבא ילכו לנהל תעמולה בשביל המפד"ל - למה לא בשביל "מימ"ד"?...

אף-על-פי שלא הייתי רוצה שיהיו מדריכים כאלה, אי-אפשר לפסול אדם כזה, אם "תוכו כברו" ויש בו תוכן רב וערכים רבים, אף-על-פי שבשבילי הוא לא המדריך האידיאלי.

אבל אני לא רוצה שהוא יחנך את החניכים לשמאלניות! יש דרך לסניף שההורים מאמינים בה - ולמה להכניס מדריך שיחנך הפוך מהגישה החינוכית של הסניף ושל התנועה? זה כמו שהרב יכניס לישיבה ר"מ שיטיף לחלל שבת!

חס ושלום! - הרי תוכו ומהותו של המדריך דתית, אלא שבהשקפת עולמו הוא נוטה יותר לקו השמאלי. אמנם אינני רואה אותו כמדריך האידיאלי, אבל לא הייתי פוסל אותו.

ופשוט שלא יעביר פעולות בנושא ארץ-ישראל?

שלא יתייחס לנושא, ושלא יחנך נגד ארץ-ישראל.

במה נמדד מדריך טוב? איך אוכל להיות מדריך טוב?

מדריך טוב מצליח ליצור קשר עם כל חניך וחניך, משוחח איתו אישית, מדבר איתו, מתעניין במצבו בבית - אם יש לו קשיים בבית, אף-על-פי שהוא רק מדריך. מדריך טוב חי את חיי הילד, וכך הוא קונה את ליבו. אותו הכלל כמו מחנך - קשר אישי. בשבילי אין הבדל גדול בין מדריך בסניף ובין מדריך בישיבה - מה שאני תובע ממדריך בישיבה אני תובע ממדריך בסניף.